

TOPIC: LEGEND OF PRINCE OF NAMOSI

INFORMANT: RATU SETEFANO OSONAMOLI

PLACE OF ORIGIN: NAVUNIKABI WAINIKOROILUVA
NAMOSI.

PLACE OF INTERVIEW: NAMOSI

DATE: AUGUST 1984

INVESTIGATOR: WILLIE DARI
TR.

O ni na vakarau rogoca oqo, ni na talanoa tiko o Ratu Setefano, me baleti koya na Ravouvou mai Namosi.

Tikotiko o Ravouvou kei Namosi. E tiko o Ravouvou mai Namosi, e sa mani kacivaka sara o Matanivanua, 'i Matanivanu, kacivaka vei ira na lewe nikoro, vei ira na gone yalewa taucoko, me yaco sara vei koya na gone lailai taudua'. E na were levu, nei Ravouvou kei Namosi. Na nodra sa ma were tiko i ira na Turaga na marama, e ra se ma were loga ni vua, e sa ra ma vavavi o ira na cauravou. Me kedra kakana o ira na tiko e na veiwere. Na nodra se ma vavavi tiko ia, e ra tiko e na loma ni veivua, ra sova buka o ira na veigone, e ra ma taba mai o ira na yalewa. E ra buli bukebuke ni vua mai o ira na yalewa. Oti, e ra bula kece na vua, e so e ma taba toka na vua, e sa yacova mai na vaka malo. E sa ma raute toka ni sa va na kaloko. Oti, e sa kaya

sara yani o koya'io, au sa ma takuali, au sa ma bau ki nakoro. E sa mai bau yani i nakoro, na nona ma bau yani ki nakoro, e sa ma ra kaya sara o ira na cauravou, 'e, da veitiqa.' Da lai musu noda i tiqa mai, sa ra kitaka mai na nodra i tiqa, e sa ra tekiwu me ra veitiqa sara o ira na cauravou. Ra veiveitiqa mai, ia o koya e gone sara vei Ravouvou kei Namosi, e bau tale tiko no ga. O koya e dua na tacina ka gone. E sa mani ra bau sa ra mani veitiqa mai. Mani ra tiqa mai, e sa mani kaya, i Ratu, nu tiqa e kemunu. E sa ra ma tiqa sara mai. E sa caka sara na ulutoa, e dau vakayagataki e na veitiqa e na gauna e liu, e na toka e na ulu ni gasau. Na nona tiqa mai na taci Ravouvou kei Namosi, e vuka sara mai na i tiqa basikata mai na nona dela ni vale o Ravouvou kei Namosi, e mai davo tu. Na kenalutu mai na i tiqa o ya, e lutu saraga e na bati ni ketena. E qai kaila o Ravouvou, 'oilei au sa mate'. "Ragone, o cei sara mada na tamata e tiqa mai?" Matanivanua, kacivi ira kece sara mai na tamata, o cei e cakava mai na nona i tiqa. E sa mani kaya sara o Matanivanua, 'ragone, ni sogoni taucoko mai. O cei vei kemuni ogo e tiqa mai'. E ra kaya sara o ira na gone, o Ratu. E sa mani kaya sara o Ravouvou kei Namosi, raica, na i vakarau viavialevu ko cakava, au warai ni vinakata tale vakadua, mo tiko tale e na loma ni yasana ogo ko Namosi. Baleta, e kena i talanoa, e vaka e vuvutaki tiko, na cauravou ogo, vei na watina. E sa mani tukuna o koya, ni waraini vinakata tale o koya, me raica na matai tacina, e na loma ni vanua ogo ko Namosi. E sa qai kaya tale o koya vei tacina, 'me qai kabukabu ni kabu, me kua tale niu raica na matamu e na loma ni koro ogo.' E mani rogoca sara o tinana, ni sa

ma vukaci o tacina vei koya e ulumatua. Ni gauna e sa ma vukacia, e sa ma vakasaqara sara o tinana e dua na toa, vakasaqari sara e dua na kena vua, e sa mai kane sara o koya, ka rau sa mai vei tagici toka kei tinana. Io, e tiko e dua na wekana yalewa, e toka i bure. E tiko i bure, e tabu siga tiko na yalewa qoi. Me vaka ga na kena i valavala vakavanua dina. Ni toka e vale, e sa kaya sara o tinana, me kauta na kena, e sa mani lai kaya sara na veika e yado, vei koya na tagane lailai ka gone. E sa mani kaya sara, ni sa ma bau o Ratu, e ma vukaci, ni tiqa mai, e tau vei Ravouvou ni Mamosi. E sa rau ma veitacake tiko yani vakaveiluvani. Ni kabukabu, e sa ma katalau sara o ka oqo, ni se kabukaba lawa. E sa ma vakamasula sara mai o tinana, e dua na i kau na vudi. E mani kaya sara vei na luvena, 'i na luvequ, na vudi qoi, mo cola toka,, e se qai dreu toka ga e dua na vuana'. O qoi me kemu e na vanua o na lako tiko kina. E sa qai ma kaba mai e na ulu ni wai mai Mamosi, mai kosova na Wainikoroiluva, ka cabe sara mai e na veitokaitua, ka yacana tiko na 'tua leix ta', Ko na tua leiv ta qoi, ka muana ~~xixx~~ halavu taudua, kevaka e vakamuri, me x cabe sara ki Nakauvadra. O naraica vakavinaka toka ratu tau, ko na muana nai, ko e cabe toka oqori. E lai vakamuria sara, na turaga. E vakamuria toka yani, na cola toka na vudi, na rogo kaba mai o ira na turaga, e ra sa ma rogo kaba mai e na veimuana, e ra se dosi kaba mai e na muana qoi, se ra dosi tale e na muana qoi, e vakamuria ga o koya nawawaloi ni ta, ni rogo tiko i muri. Nisa ma ta tiko o wekana yalewa. E ta cake tiko, e na nona sa ma vukaci o tacina yalewa. E sa dua e taroga, o cei mada e ta tiko mai. E oti ga e tiko, e wawaraki toka mai, me toka, e sa

bau ni rogo mai o Lewaitini, na yaca ni marama ogo o Lewaitini. I Lewaitini, e vei ko bau kea? E sa qai kaya o koya, isa tutua, daru bau vata yani e na vanua o bau kea. Warai, yalo vinaka sara, au bau taudua. Bau lesu tale i vale. Rau ma ta cake tiko, ma taceke sara o wekana, e sa baci kaya tale, 'isa, yalo vinaka sara tutua, na vanua o ma tiko kina, au na ma tiko kina. E vakaloloma vei au, na ka e cakava o Ulumatua, na nona sa ma vukaci iko ogo i, mo kakua ni tiko tale e na dua na o ni vanua, e kilai kina o koya.' E rau sa mani vakamuria na tua lei ta, dreke toka na vudi. E rau bau, ma biu e rua na vudi, tolu, e sa ma dreu toka, e rau sa ma kane o rau na veitacini. E rau bau bau, e rau sa ma cabe, e rau vakamoce, rau vakamatakivi ni kabukabu. O koya na tokaitua ogo, ko au talanoataka toka qoi, ka raubau tiko kina qoi, ko saraga na tokaitua ko e tiko saraga qoi. E vakatokai tiko, ni tokaitua balevu taudua, ko e vakatokai tiko natualeita, e cabe sara ki Nakauvadra. E rau sa mai bau yani o rau na turaga veitacini, rau bau na turaga veitacini, ni sa ma volekati Nakauvadra tiko yani, e dua tale na nodrau se ma moce i Nakauvadra, e sa ra ma tiko na yalo. Qai ma dromu toka namata ni siga, e rau sa ma rogoca toka o rau, ni sa ma caka na veivakalitaki e na dua tale na yasa ni vanua, e na loma ni vanua, na veikauli e vakalitaki, e ra cakave na yalo o ya. 'Ae, e tawa tiko na vanua ogo! E rau mani saga me rau raica e dua na tamata, e warai sara ni rau raica rawa e dua na tamata. E sa ma ta tu i ra o ira na wekana, e na levu ni nona levu ni rere, e rau sa ma kaya, 'isa, ogo beka na ~~levu~~ yalo ko e dau tukutukuni

tu. E sa mani kaya sara o Naulumatua, sa siga oqo, daru sa na vaqara daliga. Ko na daliga oqo, e dau mulo vakabu. Ni dau mulo tu vaka bu, e dau vaka tu e dua na cina, livaliva, e qai vaka me dau olo tu e na dua na i sulu karakarawa, e qai dau tu e na vunikau. O koya na daliga oqo, e dau koti tiko. E ra dau vakayagataka e na kabukabu. E rau ma bau sara, e na loma ni bogi, e rau sa ma raica rawa na nona sala, e rau se ma moce toka o rau na turaga veitacini. Na gauna e rau sa moce toka kina e na vunikau, e sa rogo mai na laqua, e sa sa kaya mai, 'u, o rau dina ka rau rai tu mai'. Isa, o sa dina ka ravi tu mai o ya, e kaya mai e dua. E rau sa ma kila, ni rau sa na laukana bula bula e na vanua o ya. E sa qai taura na daliga ka taura mulo toka o ya, e sa qai kaya, raica, moce mo davo. E sa qai comaka e matana i ke e dua, comake tale e na mataka tale e dua. E rau moce vata toka ga, e ravi toka e na vunikau, rau moce toka. E ra sega ni kila tiko na i, ni waqa tiko ga e dua na matana. E rau moce tiko na veitacini, E ra sa mai volo tiko na yadra, ni rau tamata dina, ka ra yalo tiko o ira. E rau duri, ni mataqili ni se kabukabu. E rau mataqili ni kabukabu ei, e vaka tale ni rau rogoca na veilaquayaki. E rau sa mai vakamuraia sara yani na veitokaitua, ko e vakatokai tiko na i kabakaba, na waka ni vuga, mai Nakauvadra. Ni rau se ma cabe va mai, mai Nakauvadra, e rau sa ma kaba va na vuga. E sa qai tukuna o Ratu vei ganena, daru sa na ma labu i wai, me daru, me qai macala, me daru qai tau e na yasa ni baravi cava, me daru kasa ia. Na nodratu lutu na veitacini oqo, e rau vesu vata toka ga e na dua na i sulu.

Na nodrau lutu na veitacnini oqo, e rau lutu i nubu, e rau qai kidacala, ni rau sa ma tu tale e na vanua~~mmamamaca~~ i wai. E rau sa ma raica e dua na kabuta rairai vinaka. Oti o ya, e rau sa mai muria na kabuta o ya, na kabuta nainai, e rau sa raica e na dela ni baravi o ya. Oti vakalailai, e rau sa raica sara ni ra tiko e dua na lewe ni koro. E rau sa gole sara yani o rau, rau sa ma lai tiko. Na nodrau ma tiko vaka na i, o koya na marama mai q~~aoi~~ mai Drauniivi, e sa ma raica o koya, oi, e dua na turaga rairai vinaka ka tiko, e maleka sara me watiqu. E sa ma rairai vinaka vakadua na turaga qoi, ke tamata o koya ka rai tiko, ke tamata dina, e sa bau dua na tagane rairai vinaka. E sa mani lai tukuna vei tamana, me rau sa na veiwatini kaya kei na turaga qoi. E sa mani vakadonui sara, ka sa mai tarogi sara na turaga ka bau tiko o ya, e Namosi, ni sa vakadonuya me rau sa vakawati. Na gauna e rau sa vakamau ia, e qai sucu e dua na luvedrau. E sucu na luvedrau oqo, e qai tagane. E toka sara, e sa dede na nodrau toka, e sa ma rogo sara e dua tale na vakawati, e c~~aka~~ mai e na dua na yasai Ra. Au ma w~~atai~~ ni kila na yaca ni koro. E sa ma caka na vakawati qoi, e sa ra ma kaya sara, me ra sa ma bau ia. Me ra sa ma bau taucoko, ia ni tiko ga na yalewa qoi, ko e wati Ratu tiko, e tautauvi mate, e laki voleka sara tiko kina ni mate. E dau kaya o turaga me vakaqara na mena wai, e dau kaya vei Matanivanua, me vakaqara na mena wai me vakagunuve, e soli kece vua na veimataqali wai, e warai ni bula rawa na yalewa qoi. E warai mada ga ni via kana. E sa qai mai tarogi o koya, i tinani gone, na cava mo na kania mo na bula kina. E sa qai

tukuna o koya, kevaka au na kania na yate ni Leweitini, au na qai bula. E sa ma ka ni rarawa sara ki vua na turaga oqo, ni rogoca na ka e tukuna o watina. E sa na ma rawa vakacava. E kaya toka ga o koya, me kania na yatei Leweitini. E taquali ga, e sa mai kerei wekana sara, ' i Leweitini, e dua na ka bibi au na via tukuna vei iko, me vaka ~~xxxx~~ ni sucu tiko o tinani gone, e ~~xxxx~~ tautauvi mate tiko vakalevu. E kaya o koya e veitalia kevaka e kania na cava, se na cava ga e kau mai waitui, se kane na cava e kau mai e na loma ni vanua, e na sega ni bula lako ga. Ia e kaya o koya, ke kane ga na yatemu, e sa na qai rawa ni bula. E takuali nai, e sa mani mai kacivaki sara e dua na vakamau, va na dua na vanua. E sa bau ia, e sa tabaki sara , e sa kaya sara o Lewaitini, i noqu turaga, na cava tale o vinakata, ni o raivaqu, e sa ma via kane na yatequ, me rawa ni bula. Me bula ga o na vugoqu. Oti na i, e sa tukuna sara mai o koya, ni e sa soli koya me sa na vakamatei. Oti gona, e sa mai taura sara yani na ~~ka~~ nona kali na turaga, e tavulaka sara e na delai Lewakali, E mate, e tunaki sara na wacana, e qeti sara mai na yatena. Oqo e sa kau mai oqo, na yatei Lewaitini. Na gauna e sa ma kane kina o koya na yalewa qoxi, e warai ga ni vaka me bula rawa. O koya koya makawa tu ga. Mai tu yani na Turaga oqo, ni sa mate na wekana, me i vakananumi lesu, o koya na i yaliyali o ya, ka yali tu yani o ya, ka tiko mai Namosi, me cabe mai. Oti o ya, e sa qai rogo e dua na vakamau, e caka mai e na dua na koro. O ya e rau veiyawaki sara toka, e na vanua e ratou vakaitikotiko kina. E sa ra mani bau taucoko sara, ka vo taudua, o koya na tinani gone oqo, vata kei na luvena. Na gauna me ra sa bau ia,

ni se kabukabu, e na nodrau katalau toka, me ra sa vakarau ra
bau, e rau toka na veitinani. Na gauna e sa ma dromu toka kina
na siga, e sa ma raica na yalewa qoi, ni sa ma yabe mai i loma
ni koro o raivana. E sa kaya sara mai o koya, 'sa, o Leweitini
au ma kane nayatena'. O Lewaitini tale oqo. E sa ma kaya tiko
va oqo, e sa ma drotaki na luvena, e na qavu e muri, na i kavu
ni latilati. E sa ma bau e na qavu i muri, me sa ma lai vunitaka
kina na luvena. E sa ma raici raivana ga ni sa ma yabe yani.
E rau sa ma yabe yani i loma ni koro, e sa ma ma taroga yani, k
'I raivaqu, raivaqu mo rai toka ga mai loma ni vale, me raici au
rawa ga yani. E sa ma levu ni nona voro, e voleka ni vakamatea
na luvena, e na kaukauwa ni nonamokoti koya, e na levu ni nona
voro. Ni sa ma raice na yaloi Leweitini ni sa ma bau yani. Oti
ga e sa kaci sara yani o Leweitini, ' i raivaqu, i raivaqu, e se
yiko o na vugoqu. Mai meu roqo, me vakasaqara na kena. Ia,
noqu marama levu, a sauma mai o tinani gone. Kaya sara mai o
Lewaitini, 'kua ni ko voro, o kila niu sa mate, ni sa ma lala tu
na koro qoi, niu kila ni sa ma tata tiko o na vugoqu, ka au bau
mai, meu mai roqoti na vugoqu. Ma kakua sara ni ko voro. Ia,
e rau sa veivosakitaka o rau na veiwatini qoi, 'mo bau e na bogi
ni kua, ni kabukabu mo lesu tale mai'. Ia, ni se kabukabu, e sa
lesu tale mai o tagane. E qai rai toka na marama qoi, ni ruku
o Leweitini me ruku i vale ni kuro ki na vale levu, ni buto, e
sa vaka na cava na rarana ni matana. Na rarana ni matana mai
vale ni kuro, ni sa ma kauta mai o koya ka mai kana. E sa ma
tu o koya, e na tudra ni yagona, sa na kani keirau dina ni kaa na

noqu raivaqu. Oti o ya, e vakarautaka sara o koyana kedrau kakana, e mai biuta sara tu e loma ni vale, e sa kaya sara mai, 'i raivaqu, au ma roqoroqo yani i ya, mo mai kana'. E ma rairai no mai na yalewa oqo, e mai dabe e na loma ni ibe ni kana, me kana, e sega ni bau mata cere vakadua me bau raici Lewaitini. E mani rai cake yani, me vakacebara cake y yani na matana o Lewaitini, e vaka e rarama tiko mai na cina livaliva na matana. E sa baci voro tale na marama oqo, e kaya ga me siga totolo mai, me cabe mai o watina. Oti ga o ya, e sa ma toka na marama qoi. E sa ma voleka na kabukabu, e sa ma kaya sara o ka qoi, 'i raivaqu, e sa ma kena gauna qoi, meu sa na vakarau bau. Ia, niu sa na ma vakarau meu bau, au via tukuna ga, me vaka ni o kania na yatequ, ia au na vinakata ga, meu kania ga e dua na daligamu. E sa kaya sara mai na yalewa o ya, 'io, raivaqu, wawa mada meu sa vakasilima mai na gone, me mai kane na daligaqu.' Na nona kaute ga na gone, e rau qai dro, rau dro, e rau qai rai mai i muri, e sa lako mai o Lewaitini. E sa vovoleka yani, e sa kaci sara yani o koya, 'raivaqu, wawa wawa mada,' e sa dro ga na yalewa qai. E sa voleka ga yani o Lewaitini, e tara e dua na daligana, ka cavute. Bau, bau tiko o ~~kayx~~ rau na veitinani, e bau tale ga yani o tagane. E ra ma warai ni kila, na ka e sa na caka tiko i loma ni koro. Rau baci sota talega, e sa baci kania tale e dua tale na daligana. Rau baci dro, ~~drau~~ baci dro tale tiko e loma ni gaunisala, e sa baci kaya, 'io, ni kua ni o kania na yatequ, ni kua au na covu e dua na sucumu'. E lako na yalewa oqo, e baci dro, e baci cakave tale e dua tale na sucuna. E sa qai ma dosi tale na yalewa oqori. Au na warai ni kane na gone,